

הקניית מידת האמת

יסוד מסירת האמונה

"חותמו של הקב"ה אמת". מציאותו יתברך היא הנותנת את ההבחנה בין האמת אשר קימת לעד, לבין השקר, שאף אם הוא רווחי לשעתו, אין לו מציאות עומדת.

הבחנה בשוני העצום שבין אמת לשקר, היא שורש האמונה וקיום היהדות. יצירתה של מידת האמת בנפש מתחילה מהרגלים קלים, של סיפור אמת ועמידה בדיבורו.

מי שרגיל בשקר, סופו לאבד את ההבחנה במציאותו יתברך, שעיקר הגדרתה עבורנו שהיא שהוא יתברך בעל מציאות האמת - "וד' אלוקים אמת".

עוצמת מסירת האמונה ודברי התורה מדור לדור, מיוסדת בהרחקה מכל שקר, ככתוב: "מדבר שקר תרחק", והבחנה דקה באמת הטהורה. כשהבן רואה עד כמה השקר מאוס בתורה, ומכיר את רדיפת האמת של חכמיה, הוא יקבל את המסורת ללא הרהור.

(הרב שלנר / אוהל יעקב ולאה, עמ' 195)

זוגמא אישית

החינוך לאמת מחייב את ההורים לעמוד בדיבורם ולומר אמת, כמו שאמרו: "אמר רב זירא, לא יאמר אדם לתינוק אתן לך דבר ולא יתן לו, משום שמלמדו לשקר, ונאמר 'למדו לשונם דבר שקר'".

(הרב שלנר / אוהל יעקב ולאה, עמ' 196)

בין שקר לדמיון

ילד שמשקר אין זה אומר שהינו שקרן. לעיתים אינו מבחין בין הדמיון למציאות. ילד, כידוע, חי ושקוע בעולם של דמיונות, ושכלו טרם בשל להבחין בין מציאות לדמיון.

לדוגמא: ילד לוקח בידו גלגל ומדמה לעצמו שהוא נהג. הילדה מדמה לעצמה שהיא אמא בכך שלוקחת בידיה בובה פשוטה, וזה כמובן נותן לה סיפוק גדול. רבי ישראל סלנטר זצ"ל אמר שבשמחריבים לילד את ספינת הנייר שלו, דומה הדבר לחבלה במכוניתו של המבוגר. זה כל עולמו! הילד מרגיש בספינה כפי שהמבוגר נוהג ברכבו.

מכיוון שאצל הילד הדמיון תופס מקום נרחב יותר, הוא אינו יודע להבחין בין אמת לשקר. יכול הוא לספר ולהביא סיפורים דמיוניים מן הגן, כשכוונתו, במפורש, אינה לספר שקרים. הוא "רק" מדמיון שבצורה מסוימת צריכה להתרחש העלילה, ואת זה הוא מספר לנו.

מוטל עלינו במצב כזה לחנך אותו שיידע להבחין בין אמת לשקר, להוכיח לו שהכל דמיון, ושיידע ששקר הוא דבר מגונה ואסור.

(רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך ח"א, עמ' 50)

מדבר שקר תרחק

באיסור שקר משתמשת התורה בביטוי שאינו מצוי באיסורים אחרים שבהם כתוב: "לא תאכל", "לא תעשה" וכו', ואילו כאן כתוב: "מדבר שקר תרחק". ההסבר לכך הוא שהשקר מושך כל כך את האדם, עד שהתורה ראתה לנכון להרחיקנו לא רק משקר, אלא גם מדבר שקר - מכל מה שכרוך וקשור לשקר באיזו צורה שהיא, וזאת משום שהפיתוי גדול.

אם הילד יחוש שאנו לא רק מגנים את השקר, אלא מגנים אותו יותר מדברים אחרים. אם הילד עשה עוולה כלשהי, כגון שלקח חפץ מילד אחר, ואם נשאלהו אם אכן עשה זאת, הוא באופן טבעי יחפש מפלט בתשובה שלילית. עלינו להקדים רפואה למכה ולהתרות בו מראש ולומר: דע לך, אם תאמר שקר תיענש באופן חמור יותר מאשר אם תאמר את האמת. או למשל: אם תאמר את האמת הפעם - נוותר לך! ואם תשקר - תיענש קשות.

באופן זה מבהירים לילד שאכן החטא האמיתי והגדול הוא השקר, עוד יותר מעצם העוולה שעשה.

(רבי חיים פרידלנדר / מסילות חיים בחינוך ח"א, עמ' 50 - 51)

יש להיזהר שלא להכשיל את הילד בשקר. מחנך הפונה לילד בהתקפה מאיימת: "האם אתה עשית זאת?" הרי הוא מכריח אותו לשקר, ויש בזה משום "לפני עיוור לא תתן מכשול" וחינוך לשקר.

אולם בפנייה רכה, המבטיחה מחילה למי שיודה ויתחרט, יקדם המחנך את הילד במידת האמת, וירחיק אותו מן המעשה הרע.

(הרב שלנר / אוהל יעקב ולאה, עמ' 196)

הנה פה בירושלים עיר הקודש היה רגיל אצלי חסיד גדול מחסידי עליון מהספרדים, ואם היו נותנים לו כל חללי דעלמא לא היה מוציא ח"ו מפיו דבר שאינו אמת בבידור. וסיפר לי כיצד זכה למידה יקרה זו.

כשהיה מתקוטט בילדותו עם אחיו כדרך הילדים, פנה אביו אל הילדים ואמר להם: בני, מי שיודה על חטאו ויאמר האמת, אמחול לו, בתנאי שייזהר מהיום והלאה שלא ישנה באיוולתו. ומי שיכחיש, אחקור ואדרוש אם הוא משקר, ואז אענישו כפל כפליים.

וכן עשה האב, מי שהודה מחל לו, ולא עוד אלא שהעניק לו מטבעות כפרס. והיה קונה האמת במטבעות, לקיים - "אמת קנה".

(השל"ה הקדוש, שער האותיות, אות ד דרך ארץ)